

Elmélet és gyakorlat

"Aki nem tudja, az tanítja." – szoktuk néha mondani, s ezen a megállapításon kívül is sok köznyelvi fordulat (pl. Amerikában a "tojásfejű" elnevezés a tudósokra stb.) fejezi ki azt a széles körben elterjedt vélekedést, hogy a tudomány nem való semmire, amit az bizonyít, hogy képviselői, felkent papjai, a tudósok, egyetemi oktatók nemhogy a cipőfűzőjüket nem tudják megkötni, hanem még az általuk művelt szakterületen is kudarcot vallanak. Tehát pl. az elméleti közgazdász menedzserként csődbe viszi a vállalatot, pénzügyminiszterként az országot, a politikatudomány művelője politikusként már az első lépéseinél zajosan megbukik.

Annak ellenére, hogy nyilvánvalóan – s erről alább részletesebben írok! – vannak esetek, amelyekben az előbbi problematika a fenti élességgel jelentkezik, s ezért bizonyos mértékig éles szemű, bár nagyon rosszmájú észrevételnek tűnik nyitó aforizmánk, az ehhez hasonló megjegyzésekben alapvetően bizonyos öndefiniálási, kisebbségi komplexust oldani igyekvő próbálkozásokat kereshetünk. A gyakorlat embere, az intellektuálisan vonzó, saját szakmájára vonatkozó elméleti teljesítményeket – melyeket saját maga nem tudott volna létrehozni, s ezért ezek léte bizonyos értelemben a gyakorlat emberének saját területére vonatkozó kompetenciáját is kétségbe vonja – igyekszik elhatárolni és legalább verbálisan, "házi használatra" degradálni, hogy gátat vessen a kompetencia megkérdőjelezésének.

Természetesen ugyanilyen elhatárolási kísérletek vannak az "ellentábor"-ban is, a tudósok oldaláról is. Itt mindig gyanús az, akit gyakorlati teljesítményeiért avatnak díszdoktorrá (pl. politikatudományból, közgazdaságtanból stb.), hiszen nemegyszer, ha ezek az emberek tanítani kezdenek, akkor kiderül róluk az elméleti tájékozottság hiánya, s előadásaikban nem tudják saját gyakorlati tevékenységük lényegét megragadni, s gyakran lapos anekdotázásba csap át az órájuk.

Van-e valami mélyebb, a csoportok elhatárolódáson keresztüli öndefiniálási szükségletén túli oka az elmélet és gyakorlat szembenállásának? Hiszen a felületes szemlélőnek úgy tűnik, hogy szorosan összetartozik a kettő.

Az elmélet a gyakorlatot általánosítja, s ez által "töri az utat" számára. A gyakorlat adja az anyagot az elméletnek, s "teszteli" a legújabb eredményeket. S ezért úgy tűnik, hogy aki jó az egyikben, annak a másikban is jónak kell lenni.

Ha jobban belegondolunk a dologba, akkor rájövünk, hogy a fentebb leírt szoros összetartozás mellett sok tekintetben más az elmélet

és a gyakorlat funkciója, s ez az eltérés magyarázhatja a bevezetésben jelzett problémákat.

Az elmélet egyik legfontosabb funkciójaként az emberiség kollektív memóriájának szerepét említhetnénk. Vagyis az elmélet feladata, hogy a sokágú gyakorlat során felfedezett eljárásokat, összefüggéseket egy mindenki által hozzáférhető, logikailag felépített nyelvi struktúrába illessze, s ezáltal továbbadhatóvá tegye. A továbbadhatóságnak lényeges akadálya ugyanis, ha az eljárás megmarad abban a partikularitásban, ahogyan felfedezték azt.

Egy példával élve: egy magas, meredek sziklafalat egy ügyes ember hosszas próbálkozás után megmászhathat, s ha sokszor ismétli mutatványát, akkor előbb-utóbb ismerni fog minden kapaszkodást segítő kiszögellést, illetve bemélyedést. De minden lépését másképp kell megtenni, s ha valakinek el kellene magyaráznia, hogy hogyan mászta meg a falat, akkor valószínűleg – a sok egyedi, egymástól különböző lépés miatt, amiket esetleg nem is lát át, csak "érez" – ezt nem tudja megtenni. Ha azonban meghatározott közönként mélyedéseket vágunk a falba, akkor viszonylag egyszerűen el lehet mondani, hogy hogyan kell feljutni a fal tetejére.

A fenti példa mutatja az elmélet és gyakorlat célja közötti különbséget is. A gyakorlat célja: itt és most valahogy feljutni a fal tetejére. Az elméleti: olyan formára hozni a feljutás módját, hogy az később mindenki számára megtanulható, s ezért megismételhető legyen, ügyelve arra, hogy ez a mód lehetőség szerint a legegyszerűbb, az addigi, más területeken használt megoldásokhoz leginkább kapcsolható legyen.

No már most, aki tud sziklát mászni, az nem biztos, hogy tud lépcsőt építeni, s a lépcsőépítő nem biztos, hogy lépcső nélkül is feljut a szikla tetejére. Egy jó menedzser csinálhatja nagyon jól a dolgát, anélkül, hogy ezekről egy logikailag konzisztens fogalmi rendszerben számot tudna adni. S egy jó elméleti közgazdász az új jelenségekre olyan új fogalmakat találhat, melyek beilleszthetővé teszik azt a régi, fogalmilag megragadott tapasztalatok körébe, de nem biztos, hogy "ráérez" új, fogalmilag még nem tisztázott megoldásokra. Az elmélet a gyakorlat önreflexiója, de ezt a reflexiót más személyek végzik. A jó gyakorlathoz pedig közvetlenül nincs szükség feltétlenül önreflexióra. Ez ahhoz kell, hogy az új megoldás közkinccsé válhasson.

A fentiek alapján talán már egy kicsit jobban érthető, hogy miért fordulhatnak elő az írás elején jelzett problémák.

Banyár József